

MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 13/2002 vp

Hallituksen esitys yhteismetsäläksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 6 päivänä marraskuuta 2002 lähettänyt maa- ja metsätalousvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen yhteismetsäläksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 240/2002 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitussihteeri Vilppu Talvitie, maa- ja metsätalousministeriö
- lainsäädäntöneuvos Marjut Jokela, oikeusministeriö
- hallitusneuvos Maija-Leena Sarkko, valtiovarainministeriö

- ylijohtaja Pauli Karvinen, Maanmittauslaitos
- ylitarkastaja Jarmo Mattsson, Verohallitus
- lakiasianpäällikkö Ossi Malmberg, Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio
- lakimies Tommi Siivonen, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- asiamies Markku Väre, Metsäteollisuus ry
- toiminnanjohtaja Kasper Nurmi, Eteläisen Suomen yhteismetsien yhdistys ry
- maanviljelijä Tauno Raistakka, Pohjois-Suomen yhteismetsien yhdistys ry.

Kirjallisen lausunnon on antanut
— tietosuojavaltuutettu.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi yhteismetsälaki. Esityksen tarkoituksena on kehittää yhteismetsien toimintaedellytyksiä kestävä metsätalouden harjoittamismuotona, parantaa edellytyksiä metsän liittämiseen osaksi yhteismetsää yhteismetsäosuutta vastaan, lieventää yhteismetsäosuuksien vaihdannanrajoituksia ja poistaa yhteismetsään kuuluvan alueen luovutta-

mista koskevat rajoitukset, ehkäistä yhteismetsäosuuksien pirstoutumista ja luoda mahdollisuuksia yhteismetsien olosuhteiden kannalta tarkoituksenmukaisille hallintomalleille. Yhteismetsälakiin liittyen ehdotetaan myös yhteisalue lakia, kiinteistönmuodostamislakia ja kestävä metsätalouden rahoituksesta annettua lakia tarkistettaviksi.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Valiokunta toteaa, että lähtökohtana lainsäädäntöuudistukselle on maa- ja metsätalousministeriön 9.3.1998 asettaman Metsän yhteisomistusmuotojen kehittämistyöryhmän (työryhmämuisio MMM 1999:5) työ. Työryhmä selvitti nykyisten yhteisomistusmuotojen eli kuolinpesän, yhteisomistuslain mukaisen maa- ja metsätalousoyhtymän, yhteismetsän ja osakeyhtiön soveltuvuutta metsätalouden harjoittamiseen yhteiseen lukuun ja näiden eri muotojen kehittämismahdollisuuksia. Metsien kiinteistöjaotusrakenteen, omistuksen jakautumisen ja omistajarakenteen huomioon ottaen työryhmä pyrki selvittämään, miten näitä eri yhteisomistusmuotoja voitaisiin kehittää niin, että niiden puitteissa metsätalouden harjoittaminen olisi nykyistä kiinnostavampaa ja taloudellisempaa, jolloin metsän omistuksen pirstoutuminen vähenisi ja metsien kiinteistö rakenne paranisi.

Esityksen perusteluissa on selostettu yhteismetsän oikeudellista asemaa. Yhteismetsä on kahteen tai useampaan kiinteistöön, osakaskiinteistöön, kuuluva yhteinen alue, joka on tarkoitettu käytettäväksi kestävänsä metsätalouden harjoittamiseen osakaskiinteistöjen omistajien, osakkaiden, hyväksi. Osakaskiinteistöjen omistajat muodostavat yhteismetsän osakaskunnan. Osakaskunta on yksityisoikeudellinen oikeushenkilö siinä mielessä, että se voi tehdä osakaskunnan nimissä oikeustoimia sekä saada nimiinsä oikeuksia ja velvollisuuksia yhteismetsäläisissä tarkoitettujen tehtäviensä toteuttamiseksi. Osakaskunta eroaa esimerkiksi yhtiöistä siinä suhteessa, ettei se omista yhteismetsään kuuluvaa aluetta, vaan yksinomaan hoitaa ja hallinnoi sitä osakkaidensa puolesta.

Esityksen perusteluista käy myös ilmi, että yhteismetsien pinta-alat ja osakasmäärät vaihtelevat suuresti. Pienimmän yhteismetsän pinta-ala on hieman alle 20 hehtaaria ja suurimman noin 85 000 hehtaaria. Osakasmäärältään pienimmissä yhteismetsissä on vain muutama osakas ja suurimmassa yhteismetsässä on yli 6 000 osakasta.

Esityksen perusteluihin viitaten valiokunta toteaa, että yhteismetsien yhteiskunnallinen merkitys perustuu nykyisin lähinnä niiden harjoittamaan aktiiviseen ja kestävyteen perustuvaan metsätalouteen ja sen aluetaloudellisiin vaikutuksiin. Yhteismetsät tarjoavat sijaintialueidensa metsureille, koneyrityksille ja kuljetuksenantajille työtä ja siten osaltaan ylläpitävät maaseudun elinvoimaa. Yhteismetsien harjoittama metsätalous on ollut mallikelpoista, ja se sopii esimerkiksi onnistuneesta metsän yhteisomistuksesta. Tämän vuoksi on tärkeää, että yhteismetsien toimintaedellytykset ja niiden kehittäminen jatkossakin turvataan.

Nyt annetulla esityksellä pyritään helpottamaan yhteismetsien toimintaedellytyksiä vähentämällä sääntelyä sekä edistämään uusien yhteismetsien perustamista ja uusien osakkaiden liittymistä yhteismetsään. Monet esityksessä ehdotetut säännökset vastaavat pääpiirteissään nykyistä lakia. Esityksessä todetaan, että yhteismetsän alueen luovutusrajoituksille ei ole enää yhteiskuntapoliittisia perusteita, minkä vuoksi ne ehdotetaan kumottaviksi. Osakaskunta voisi luovuttaa maata omalla päätöksellään. Nykyiseen tapaan päätös olisi tehtävä osakaskunnan kokouksessa 2/3:n määräenemmistöllä. Esityksen ehdotuksilla vapautettaisiin myös yhteismetsäosuusien luovuttaminen. Osuuksien luovutusrajoitusten poistamisesta aiheutuvien mahdollisten haittavaikutusten ehkäisemiseksi esityksessä ehdotetaan mahdollistettavaksi osakaskunnan etuosto-oikeus erikseen luovutetun yhteismetsäosuuden kaupassa.

Esityksellä pyritään myös selkeyttämään kiinteistön yhteismetsään liittymistä koskevia säännöksiä. Yhteismetsä ja liitettävän alueen omistaja voisivat sopia liitettävää aluetta vastaavan yhteismetsäosuuden suuruudesta, mikä yksinkertaistaisi menettelyä osuuden arvon määrittämisessä merkittävästi.

Yksittäisellä metsänomistajalla ei ole, toisin kuin yhteismetsillä, metsäsuunnitelmavelvollisuutta. Muodostettaessa sopimukseen perustuva yhteismetsä maanomistajat tulisivat metsäsuun-

nitelmapakon alaisiksi, koska yhteismetsälain mukainen metsäsuunnitelmavelvollisuus koski myös tällaisia yhteismetsiä. Esityksessä on katsottu, että metsäsuunnitelmavelvollisuus saattaisi osaltaan ehkäistä uusien yhteismetsien perustamista, minkä vuoksi esityksessä ehdotetaan tämän velvollisuuden poistamista maanomistajien sopimukseen perustuvilta yhteismetsiltä. Korostaen metsäsuunnitelman merkitystä valiokunta tulee jäljempänä ehdottamaan tältä osin muutoksia esityksessä ehdotettuihin säännöksiin.

Valiokunta toteaa, että on vallinnut epäetioisuutta siitä, tulisiko sopimus yhteismetsien yhdistämisestä, uusien yhteismetsien perustamisesta tai alueen liittämisestä yhteismetsään yhteismetsäosuutta vastaan rinnastaa verotuksessa luovutukseen. Korkein hallinto-oikeus on kuitenkin 27.11.2002 antanut vuosikirjapäätöksen (KHO:2002:83) asiassa, jossa oli kysymys verotuksesta yhteismetsään liittyttäessä. Päätöksestä ilmenee, että liitettäessä metsätila yhteismetsälain mukaisesti yhteismetsään yhteismetsäosuutta vastaan, kysymyksessä ei ole tuloverolain mukainen omaisuuden luovutus. Päätöksen perustelujen mukaan kiinteistön liittymistä yhteismetsään ei ole pidettävä kiinteistön luovutuksena. Valiokunta toteaa, että yhteismetsien perustaminen ja yhdistäminen sekä kiinteistön tai kiinteistöön kuuluvan alueen liittäminen yhteismetsään yhteismetsäosuutta vastaan ovat toimenpiteinä samanlaisia. Siten korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisusta seuraa jo ilman asiaa koskevaa suoranaista lainsäädännöstä, ettei mainittuihin toimenpiteisiin voida tulo- eikä varainsiirtoverotuksessa soveltaa kiinteistön luovutusta koskevia säännöksiä.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä edellä esitetyin huomautuksin ja jäljempänä ehdotettavin muutoksin.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. lakiehdotus

7 §. Pykälään ehdotetun 2 momentin osalta valiokunta pitää tärkeänä, että säännöksestä käy ilmi, että yksimielisten osakkaiden tekemä päätös ilman kokousmenettelyä voi koskea vain asiaa, josta päättäminen kuuluu osakaskunnan kokoukselle. Valiokunta ehdottaakin momenttia muutettavaksi tämän mukaisesti.

29 §. Valiokunta toteaa, että kirjanpitolain 1 luvun 1 §:n mukaan jokainen liike- tai ammattitoimintaa harjoittava on tästä toiminnastaan kirjanpitovelvollinen. Kirjanpitolain perusteluissa korostetaan, että kirjanpitovelvollisuus määräytyy pääsääntöisesti toiminnan laadun eli liiketoiminnan harjoittamisen eikä esimerkiksi kirjanpitovelvollisen oikeudellisen muodon perusteella. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan yhteismetsän osakaskunnan harjoittama toiminta on yleensä sellaista, että osakaskunta on velvollinen noudattamaan kirjanpitolain säännöksiä. Toisaalta kirjanpitolain 1 luvun 1 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan "yhdistys, asumisoikeusyhdistys ja muu sellainen yhteisö" on aina kirjanpitovelvollinen. Kirjanpitolain perusteluissa esimerkkinä "muusta sellaisesta yhteisöstä" on mainittu mm. kalastuskunta, joka oikeudelliselta luonteeltaan muistuttaa yhteismetsän osakaskuntaa. Kun kirjanpitolain soveltaminen yhteismetsän toimintaan jäisi jossain määrin tulkinvaraiseksi, valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momenttiin tehdään tältä osin täsmentävä lisäys.

30 §. Valiokunta toteaa, että tilintarkastuslain 1 luvun 1 §:n mukaan lakia sovelletaan kirjanpitolain mukaan kirjanpitovelvolliseen yhteisöön. Ehdotetun yhteismetsälain 30 §:n mukaan yhteismetsän osakaskunnalla tulee olla vähintään kaksi tilintarkastajaa, joista toisen valitsee metsäkeskus. Edellä 29 §:n kohdalla yhteismetsän osakaskunnan kirjanpitovelvollisuudesta todettuun viitaten valiokunta ehdottaa, että pykälään

lisätään selvyyden vuoksi uusi tilintarkastustasämentävä 2 momentti.

31 §. Pykälään ehdotetusta 3 momentista käy ilmi, että metsänomistajien sopimukseen perustuvilla yhteismetsillä ei olisi metsäsuunnitelma-velvollisuutta. Valiokunta katsoo, että metsäsuunnitelman laatimis- ja noudattamisvelvollisuuden ulottamisella hallituksen esityksestä poiketen myös maanomistajien sopimukseen perustuviin yhteismetsiin olisi myönteisiä vaikutuksia. Metsäsuunnitelma toisi varmuutta ja ennustettavuutta osakaskunnan toimintaan. Erityisesti suurempien metsäpinta-alojen tarkoituksenmukainen hoito ja käyttö edellyttää metsäsuunnitelmaa. Voidaan myös arvioida, että uusien maanomistajien liittyminen yhteismetsään luovuttamalla metsänsä yhteismetsäosuutta vastaan saataisi yleistyä, jos maanomistajalla olisi varmuus siitä, että yhteismetsää hoidetaan suunnitelman mukaisesti. Edellä esitetyillä perusteilla valiokunta katsoo, että metsäsuunnitelman laatimis- ja noudattamisvelvollisuus tulee ulottaa kaikkiin yhteismetsiin ja ehdottaa sen vuoksi esityksen mukaisen 4 momentin poistamista.

51 §. Valiokunta katsoo, että osakaskunnan purkauksessa on aina tarpeen ottaa julkinen haastevelkojille. Näin menetellään myös muiden yhteisöjen osalta. Valiokunta ehdottaa sen vuoksi 1 momenttia tältä osin muutettavaksi

54 §. Pykälän 1 momentti koostuu kahdesta virkkeestä. Esityksen perusteluista käy kuitenkin ilmi, että 1 momenttiin on ollut tarkoitus sisällyttää vain ensimmäinen virke, jolloin toinen virke muodostaisi 2 momentin ja esityksessä ehdotettu 2 momentti siirtyisi 3 momentiksi. Valiokunta ehdottaa pykälän muuttamista esityksen perustelujen mukaiseksi.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella maa- ja metsätalousvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 2., 3. ja 4. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina ja että

1. lakiehdotus hyväksytään muutettuna seuraavasti:

Valiokunnan muutosehdotus

1.

Yhteismetsälaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku
Yleisiä säännöksiä
1—5 §
(Kuten HE)

2 luku
Yhteismetsän hallinto
6 §
(Kuten HE)

7 §

Päätösvallan käyttäminen

(1 mom. kuten HE)

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, osakkaat voivat yksimielisesti päättää osakaskunnan kokoukselle kuuluvasta asiasta ilman kokousta.

8—15 §
(Kuten HE)

3 luku

Ohjesääntö

16—20 §
(Kuten HE)

4 luku

Hoitokunta ja toimitsija

21—28 §
(Kuten HE)

5 luku

Osakaskunnan talous

29 §

Tilinpäätös

Kultakin tilikaudelta on laadittava tilinpäätös, joka käsittää tuloslaskelman, taseen ja toimintakertomuksen. Tilinpäätös on laadittava kirjanpitolain (1336/1997) ja tämän lain mukaisesti.

(2 ja 3 mom. kuten HE)

30 §

Tilintarkastajat

(1 mom. kuten HE)

Osakaskunnan tilintarkastukseen sovelletaan, mitä tässä laissa ja tilintarkastuslaissa (936/1994) säädetään.(Uusi)

31 §

Metsäsuunnitelma

(1—3 mom. kuten HE)
(4 mom. poist.)

32 §
(Kuten HE)

6 luku

Yhteismetsän alue

33—35 §
(Kuten HE)

7 luku

Kiinteistötoimitusta koskevat erityissäännökset

36—43 §
(Kuten HE)

8 luku

Erinäiset säännökset

44—50 §
(Kuten HE)

51 §

Yhteismetsän purkautuminen

Jos koko yhteismetsän alue lunastetaan tai myydään osakaskunnan kokouksen päätöksellä osakkaiden hyväksi, osakaskunnan kaikki velat erääntyvät maksettaviksi (poist.). Osakaskunnan on otettava julkinen haaste velkojille ja osakaskunta on katsottava purkautuneeksi, kun sen velat on maksettu. Jos osakaskunnan varat ovat velkoja suuremmat ja osakaskunnan osakkaiden

välisistä oikeussuhteista ei muuta johdu, ylijäämä on jaettava heidän keskenään osakaskiinteistöjen osuuksien mukaan.

(2 mom. kuten HE)

52 §
(Kuten HE)

9 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

53 §
(Kuten HE)

54 §

Suhde aikaisempaan lakiin

Ennen tämän lain voimaantuloa vireille tullessa kiinteistötoimituksessa sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. (*Poist.*)

Ennen tämän lain voimaantuloa tehty yhteismetsäosuuden hankkimista koskeva lupahakemus, jota ei ole lainvoimaisesti ratkaistu, raukeaa tämän lain voimaan tullessa. (Uusi 2 mom.)
(3 mom. kuten HE:n 2 mom.)

55 ja 56 §
(Kuten HE)

Helsingissä 15 päivänä tammikuuta 2003

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Timo Kalli /kesk
vpj. Kari Rajamäki /sd
jäsen. Hannu Aho /kesk
Nils-Anders Granvik /r
Pertti Hemmilä /kok
Matti Kangas /vas
Tapio Karjalainen /sd
Marja-Leena Kemppainen /kd

Lauri Kähkönen /sd
Esa Lahtela /sd
Eero Lämsä /kesk
Pertti Mäki-Hakola /kok
Olli Nepponen /kok
Erkki Pulliainen /vihr
Lasse Virén /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Carl Selenius.